כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת במדבר ■ כ"ו אייר ה'תשס"ט ■ 20.05.2009 ■ גליון מס' 19

תפוצה לכל קהילות ישראל

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל

מאמר עשירי בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

אין לך חיבור המזוהה יותר עם המושג רבנות מספרו של ר' יוסף קארו השולחן ערוך. כבר העריך יצחק טברסקי (במאמרו על ר' יוסף קארו שנתפרסם בקובץ השלישי של אסופות שערך ר' מאיר בניהו, שהלך בימים האחרונים לבית עולמו) ש"השולחן ערוך הוא הספר הקרוב ביותר לנורמה של ספר חוקים, הצעת הלכה מנופה ומזוקקת". עוד ביאר שם הרב פרופ' יצחק טברסקי שספר משנה תורה להרמב"ם כולל הרבה יותר מהלכה פסוקה חתוכה ויבשה,שהרי הרמב"ם היה דמות של תלמיד חכם שהוא גם משפטן וגם פילוסוף, ועל כן ביקש שגם הלומד את ספר ההלכה יחבר את המעשה הדתי עם עקרונות רוחניים נפשיים, ועל כן עיטר הרמב"ם הלכות מסוימות בדברי הגות. ספר הטורים מאופיין בהרחבה הפרשנית ובריבוי הדעות עד שפעמים קשה לו ללומד להכריע למעשה את ההלכה. ר' יוסף קארו הפגין בספר השולחן ערוך גישה מאופקת ומרוסנת ונקט בסוד הצמצום. סוד הצמצום מתאפיין לא רק בהעדר מקורות, גישה שנקט בה הרמב"ם בחיבורו הגדול למורת רוחו הידועה של הראב"ד, אלא בעיצוב "פסיקה תמציתית פסקנית וסמכותית", כלשונו של טברסקי, גישה בה הרחיק ר' יוסף קארו יותר מכל קודמיו. מאידך אין לנו ספר בארון הספרים היהודי שזכה, להתקבל להתפשט לביאור ולניתוח יותר מהשולחן ערוך. כל פוסק שיבקש לפסוק שלא כדעת השולחן ערוך או כספר ה"מפה" לר' משה איסרלש, יהיה מחוייב להסביר דבריו בצורה משכנעת, שהרי ספר השולחן הפך מושג ברור כמעט לסופיות הדיון ההלכתי.

במה זכה הרב קארו יותר מן המחברים האחרים לקבלה הגדולה והברורה של ספר הפסקים שלו. חיים טשרונוביץ (שהתפרסם בשם רב צעיר) תולה את הדבר בתקופה המיוחדת שבה התפרסם השולחן ערוך. הסמיכות לגלות ספרד, שהיה בעיני רבים מאותו הדור לחורבן שלישי, שבו הלכו בני ציון שבי לפני צר. אם היה לבית ישראל מקלט שבו חשו כאלו יש בו תחליף לביתם הלאומי היה זה משכנם בספרד. מאז ימי חסדאי אבן שפרוט ותור הזהב, חשבו היהודים בני ספרד את עצמם בעיני אחיהם בית ישראל לשאור שבעיסה. כאשר נשבר גאונם וניתכה עליהם חמת ה' יותר מבני שאר קהילות הקודש נתפזרו בכל הקהילות ונאלצו להתערב בעיקר בקהילות שבמזרח. כך נבנו קהילות שאלוניקי, סופיה וקושטנדינא מכוחם של גולי ספרד. באותה הדור התרחבה תורת הקבלה ושמשה מזון רוחני יחד עם לימוד התורה.

"חייו של ר' יוסף קארו שזורים במחלוקות עצומות בנושאים הלכתיים גדולים שיש בהם נגיעה לחיי כל האומה. די אם נזכיר את המחלוקת הגדולה בנושא "סמיכת החכמים"..."

ר' יוסף קארו שנולד בשנת רמ"ח, ארבע שנים לפני גלות ספרד היה בין גולי ספרד יחד עם משפחתו. אביו של ר' יוסף קארו היה רב וחכם והוא מזכירו פעמים אחדות בכתביו, כדוגמת דבריו בבית יוסף בסימן צ"ז "מורי אבי מהר"ר אפרים קארו ז"ל כתב "שמעתי שהטעם דכיון דקיימא לן (סוכה ה.) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה א"כ אין השכינה כנגד המתפלל ולפיכך חלקו כבוד לימין דידיה ברקיקה שהיא בשעת התפילה". וכן בדבריו בבית יוסף אורח חיים סימן תרנ"א: "ואבא מרי ז"ל היה אומר שאין להטות ראשו כלפי מטה משום דהוי שלא כדרך גדילתו וכיון דכשנטלו שלא כדרך גדילתו

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מנהגי ירושלים
אנשי ירושלים היו מחבבים את המצוות, וכן שנינו: מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים...
המשך בעמ' 3

לב האדם ומסילותיו
ההדגשה בהלכה על כסוי הראש באשה נשואה, ודאי שיש לה מקורות עמוקים בסתרי רשמים שבלב...
המשך בעמ' 3

חוק וסדר
זהב שחור
לסיום הטרילוגיה חשבתי לשתף אתכם באפיזודת עוקץ אשר באופן אישי הייתי חלק ממנה...
המשך בעמ' 6

ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך
ובתהלים ט. טו. - "למען אספרה כל תהלתיך בשערי בת ציון, אגילה בישועתך"...
המשך בעמ' 8

סיפור לשבת
"לא שמענו אף פעם שירושלים ניתנה לזרים"
בימי המצור על ירושלים במלחמת תש"ח, אזל הקמח בירושלים...
המשך בעמ' 4

שיג ושיח של דמעות
אין לך שעה שדמעותיהן של ישראל עולות ומתקבלות כשעת נעילה...
המשך בעמ' 5

שביבים
■ "בונה ירושלים"
■ וגזר על הנפחים
■ הכותל המערבי ונדבכיו
■ 70 שמות לירושלים עיר הקודש
המשך בעמ' 7

דמויות ירושלמיות
אביה שכינוייה היה אבי נישאה לאחז המלך, שלא היה מלכתחילה...
המשך בעמ' 8

לא יצא כל נענועיו צריך לעשותן כדרך גדילתו" (הסבר דיני נטילת ארבעת המינים). דודו הרב יצחק קארו ידוע בפירושו לתורה ובספר דרשותיו "תולדות יצחק". הוא כתב פירוש לפרקי אבות עליו אנו יודעים ממדרש שמואל לר' שמואל די אוזידה. (פרטים נרחבים על אודות כתביו של ר' יצחק קארו במבוא לדרשות ר' יצחק קארו מאת שאול רגב אוניברסיטת בר אילן תשנ"ו). במהלך נידודיו היה בתורכיה ובבולגריה עד שהגיע לצפת. עבודתו הגדולה ספר הבית יוסף על ספר הטורים לר' יעקב בן הרא"ש נמשכה כעשרים שנה והוא סיים את הספר בשנת ש"ב (1542). הערצתו למשנה ולספר משנה תורה למחבריהם של שני החיבורים הללו המריצו את ר' יוסף קארו לכתוב חיבור של הלכות פסוקות וברורות. בספרו "אבקת רוכל" כתב לאחת הקהילות "מי הוא זה אשר ערב אל ליבו לגשת לכוף קהילות שנוהגים כרמב"ם ז"ל לנהוג כשום אחד מן הפוסקים ראשונים ואחרונים". הצורך לדמות את עצמו למפעלו של הרמב"ם ולהתאימו לצרכי השעה המיוחדת שבה חי הביאו לכתיבת הספר, וליצירת המושג שולחן ערוך.

חייו של ר' יוסף קארו שזורים במחלוקות עצומות בנושאים הלכתיים גדולים שיש בהם נגיעה לחיי כל האומה. די אם נזכיר את המחלוקת הגדולה בנושא "סמיכת החכמים" כאשר ר' יוסף קארו קיבל את עמדתו של המהר"י בי רב וקיבל ממנו את הסמיכה, שאמורה הייתה להביא לחידוש הסנהדרין בניגוד לדעתם של גדולי חכמי אותו הדור ובראשם ר' לוי בן חביב, ראש רבני ירושלים באותו הדור. אם נושא הסמיכה, עם כל חשיבותו והסער הגדול שבא בעקבותיו הוא נושא כללי בחיי האומה, היו בין חכמי אותו הדור ור' יוסף קארו, ובמיוחד הרב רבי משה דטראני, נושאים נוספים שהביאו למחלוקת גדולה ומתח בין החכמים. אחד הנושאים החשובים שגרם להתעצמות כזאת היה שאלת קדושת שביעית בפירות הנכרים. התוצרת החקלאית של אותם הימים גודלה כמעט כולה בידי ההתיישבות הנכרית שבארץ ישראל, ועל כן עלתה השאלה האם יש לנהוג באותה תוצרת קדושת שביעית והאם אותה תוצרת חייבת בתרומות ומעשרות בשנת השמיטה. הרב המבי"ט (רבי משה טראני נולד בשאלוניקי בשנת ה"א ר"ס (1500) ולמד תורתו בתורכיה. המבי"ט עלה לצפת ולמד אצל המהר"י בי רב ואף הוסמך על ידו. ר' משה היה לחבר בית הדין אשר בראשותו עמד ר' יוסף קארו. לאחר פטירת מרן התמנה המבי"ט לרב הקהילה בצפת.) העיד שמשנת רצ"ב (1532) שהיתה שנת שמיטה עד שנת של"ד הורה לבני צפת שכל הפירות הגדלים בארץ ישראל, גם הפירות שגודלו על ידי הנכרים אינם חייבים בתרומות ומעשרות שכן נהגה בהם קדושת שביעית. הבית יוסף כתב כמה תשובות בספרו אבקת רוכל לדחות דברי המבי"ט, וכך כתב בתוך דבריו: "אמר יוסף קארו אחר שכתב הרב ר' משה מטראני אגרת זו השנית רצה לעשות מעשה כדבריו בשמיטה שעברה ומיחו בידו, ובשמיטה זו שהיא שנת ה' של"ד (1574) הקשה את רוחו ואימץ את לבבו לתקוע עצמו לעשות מעשה כדבריו ביד רמה וקמו כל חכמי העיר ועיינו בדבריו הראשונים והאחרונים וראו שאין בהם ממש והכריזו בבתי כנסיות בגזירת נידוי שכולם יפרישו תרומות ומעשרות מפירות הגוי שנתמרחו ביד ישראל בשביעית כמו בשאר שנים. נאום הצעיר יוסף קארו". (תשובה כ"ד בספר אבקת רוכל).

החיד"א (חיים יוסף דוד אזולאי) בספרו ברכי יוסף מביא בשם בעל ספר חרדים הלא הוא ר' אלעזר אזכרי (נולד בכ"ז באייר רצ"ג- 1533 ונפטר כנראה בשנת ה' ש"ם-1600) "גם מורינו הרב גדול הדור כמהר"ר יוסף קארו בסוף ימיו כשחיבר שולחן ערוך כתב סתם שנת השמיטה אין בה לא תרומות ולא מעשרות ולא חילק בין פירות עכו"ם לפירות ישראל". מתכוון בזה בעל ספר החרדים לומר שגם ר' יוסף קארו חזר בו מהוראתו הקודמת והסכים שפירות הנכרים שגדלו בארץ ישראל יש בהם קדושת שביעית, וכל זה מסתימת הלשון בשולחן ערוך שלא חילק בין פירות ישראל ופירות הנכרים. ואנו עומדים ותמהים על חכם גדול בישראל. הרב יוסף קארו הרי נפטר בחודש ניסן שנת של"ה. שנת השמיטה של"ד הייתה שנת השמיטה האחרונה בחייו של ר' יוסף קארו אחרי שכבר השלים מקודם לכן את השולחן ערוך. ואנו רואים בדבריו שהוא יוצא בחריפות נגד המבי"ט המתעקש לפסוק שלא כדעתו ומוחה בו יחד עם כל חכמי העיר. מתי אם כן הספיק הבית יוסף לחזור בו משיטתו. אם סתימת דברים יש לנו בשולחן ערוך, הרי דברים ברורים ונחרצים יש בידינו בספרו "אבקת רוכל" תשובה שנכתבה לכל היותר חודשים מספר קודם פטירת הרב. (עוד עיין בנושא זה בספר ברכי יוסף הנ"ל). אכן עדויות הפוסקים כמו החיד"א היא שמנהג ברור בירושלים שלא לנהוג קדושת שביעית בפירות הנכרים שבארץ ישראל, כדעת מרן הבית יוסף וכדעת הרדב"ז. גם ר' ישראל משקלוב מחכמי צפת הידועים, בספרו פאת השולחן פסק "פירות הנכרים, מותרים לאכלן בלא קדושת שביעית וחייבים בתרומות ומעשרות, ויפריש מעשר עני, כפתור ופרח ובית יוסף ורמ"א ורדב"ז ומהר"מ חביב ושאר פוסקים" (סימן כ"ג אות כ"ט, וידועה בנושא זה שיטתו של רשכה"ג החזון איש זצ"ל, ואין כאן המקום להרחבת הדיון). יש בידינו דוגמא חריפה על התעצמות קשה בין הבית יוסף וגדולי דורו והעובדה שדבריו מתקבלים כרב בני ארץ ישראל של אותו הדור.

הנושאים המורכבים הרבים שנמצאו בהם מחלוקות רבות בין הרב המבי"ט ור' יוסף קארו מצאו בטויים בספרי התשובות של שני הגדולים הללו, ואי אפשר שלא להתרשם שבאותו הדור של צפת שמשו שני מלכים שלא נשא אותם הכתר האחד. אנו אי"ה עוד נשוב לדון בכמה נושאים שבהם נתעצמו החכמים הללו. אני מבקש לסיים מאמרינו זה דווקא בדבריו של עד נאמן שראה את רבו ואת אביו מתעצמים בדברי תורה, הלא הוא ר' שלמה דטראני ששימש את הרב קארו והכיר היטב את רוחו של אביו. הדברים הובאו כאחת ההקדמות לספר שו"ת המבי"ט שנדפסו לראשונה בונציה שנת (1629) "אוירא דארעא ומלכותא דרקיעא גדלתם ורוממתם על כל המעשים, ונטע להם בלבנון נטע נאמנים. שמה ישבו כסאות למשפט יושבי על מדין, וזיקוק דינור דנפקו מפומייהו, כולם אחוזי חרב אל הבדים מלומדי מלחמתה של תורה. לנים בעומק עומקה של הלכה משכימי קום, מאחרי שבת, לילה כיום משימים, משתתפים במעשה בראשית מדמים צורה ליוצרה, להוציא דין אמת לאמיתו ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ...זה תלמודו בידו וזה נימוקו עמו, ומלתו על לשונו. זה ישיג וזה יציל, זה ישפיל וזה ירים ומתוך כך מתרווחא שמעתתא לא תחסר כל בה. אם יעמוד משה ושמואל וכמחלוקת שמאי והלל ואת והב בסופה והאל הקדוש נקדש בצדקה ומשפט לאלו' הוא, כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים, ישוטטו לבקש את דברי ה' בארצות החיים מתוך הלכה פסוקה."

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן. רב קהילת "דובב עוז" רמת גן.

מנהגי ירושלים

אנשי ירושלים היו מחבבים את המצוות, וכן שנינו: מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב. ועוד אמרו: כך היה מנהגם של אנשי ירושלים - בחג הסוכות - אדם יוצא מביתו, לולבו בידו; הולך לבית הכנסת, לולבו בידו; קורא קריאת שמע ומתפלל, לולבו בידו; קורא בתורה - וצריך להניח את הלולב, לפי שגולל ספר תורה ופותחו - ונושא את כפיו, מניחו על גבי קרקע; הולך לבקר חולים ונחם אבלים, לולבו בידו; נכנס לבית המדרש - שטרוד בשמועה ויפול מידיו - משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו, ומחזירו לתוך ביתו, להודיעך כמה זריזים הם במצוות.

וכן בצדקה, דרשו: "נתן תתן לו", בינך לבינו. מכאן אמרו: לשכת חשאים היתה בירושלים, וכן שנינו בלשכות שהיו במקדש: לשכת חשאים, שיראי חטא נותנים לתוכה בחשאי, ועניים בני טובים היו מתפרנסים מתוכה בחשאי.

ועוד אמרו: ראה שלמה כת של גומלי חסדים, ובנה להם לישראל שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ומנודים, ובשבת היו מתקבצים יושבי ירושלים ועולים להר הבית ויושבים בין שני שערים הללו כדי לגמול חסדים לזה ולזה. ושנינו בתוספתא: כך היו חבורות שבירושלים נוהגים, אלו לבית המשתה ואלו לבית האבל, אלו לסעודת אירוסין ואלו לסעודת נישואין, אלו לשבוע הבן ואלו לליקוט עצמות.

וכן בחינוך הבנים, אמרו שהיה מנהג טוב בירושלים לחנך בניהם ובנותיהם להתענות ביום צום, ובן שלוש עשרה מוליכו ומקרבו לפני כל זקן כדי לברכו ולחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים, וכן כל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר היה עומד ממקומו והולך לפניו ומשתחווה לו להתפלל בעדו, ללמד שהם נאים ומעשיהם נאים וליבם לשמים, וכן לא היו מניחים בניהם קטנים אחריהם, אלא מוליכים אותם לבתי כנסיות, כדי לזרזם במצוות.

וכן מצינו שהוזכרו מנהגיהם של יקירי - חשובי - ירושלים ואמרו: מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה - של יום הכיפורים בזמן המקדש - כדי שישמע כהן גדול קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו. וכן במשלח את השעיר לעזאזל: מיקירי ירושלים היו מלווים אותו. וכן הוזכרו בני יקירי ירושלים, שהיו בעזרת נשים, ראשיהם בין רגלי הלויים, כדי ליתן תבל בנעימה.

וכן מצינו שהוזכרו נשים יקרות - עשירות - שבירושלים, שהיו מפרנסות את הנשים המגדלות את בניהם לצורך פרה אדומה, וכן היו מתנדבות ומביאות את היין וקורט של לבונה משקים את היוצא ליהרג.

ויש מנהגים שנהגו בהם "נקיי הדעת שבירושלים", וכן אמרו בהוצאה - והכנסה של ספר תורה, שכשהיו מוציאים את ספר התורה ומחזירים אותו היו הולכים אחרי הספר מפני כבודו, ולא היו נכנסים לסעודה אלא אם כן יודעים מי מסב עמהם. (מלוקט)

לב האדם ומסילותיו

/ הרב אלימלך בר שאול

הרשימה המובאת להלן ראתה אור בספרו של הרב אלימלך בר-שאול זצ"ל "מערכי לב". אני דליתי אותה מהספר "בדרך יהודית" של בת ירושלים, הצדקת האמיתית דינה הכהן ע"ה, שיצא באחרונה לאור במהדורה מורחבת וכל שורה בו שפתיים ישק (עריכה מחודשת: בעז אופן). הקטע של הרב בר-שאול משולב בפרק השמיני שעניינו צניעות. "בדרך יהודית" הוא שילוב של כתיבה מקורית ולקט של פרקים בענייני מוסר במשפחה ובחברה. אם היה לי כסף פנוי הייתי מחלק את הספר הזה חינם קודם כל באולפנות שלנו, שחלקן (בעיקר בערים הגדולות) אינן, לצערי הרב, מה שהיו בעבר, וה"פייס בוק" מטביע בהן את חותמו.

חסר לנו היום נשים גדולות כדוגמת דינה כהן ע"ה המקרינות טהרה על כל סביבתן, ואמיצות מספיק שלא להיכנע להורים המבקשים לחקות את סביבתן החילונית.

"ההדגשה בהלכה על כסוי הראש באשה נשואה, ודאי שיש לה מקורות עמוקים בסתרי רשמים שבלב. אנו לא נוכל להרשות לעצמנו לקבוע בדיוק, מיהו ומהו אותו רושם מיוחד, או רשמים מיוחדים, הנולדים בלב אגב הסתכלות בשער ראשה של אשה, ושל אשה נשואה בפרט. והרי גם זה תלוי ועומד מיהו המסתכל וכיצד הסתכלותו. אבל ברור שיש רושם מיוחד אשר לו ממדים משלו, רוחב, וגובה, ועומק - מסוימים. וכנראה, רושם זה מצריך יחס של חומרה, משום כוח המשיכה שבו היוצר משקע בלב. התיאור הנמצא במשל שב"שיר השירים": "שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד" אולי נראה רחוק, אבל חודו של תיאור זה ננעץ גם ביום בלב, אם בתודעה הבהירה, ואם מתחת לסף התודעה. התורה שניתנה בשביל האדם מכירה את האדם על כל מעמקיו, על כל סתרי רשמיו וקשרי חוויותיו וסבכי רגשותיו. היא מכירה את האדם בכל הדורות ובכל המצבים, ועליו היא נושאת את דבריה. ואת האדם, את עצמנו, נכיר רק מתוך דברי התורה והנבואה. הבה נשער משהו על טעם החומרה: אולי משום שאותו רושם, אשר כשלעצמו יש בו מן העדין והדק, בכחו לדובב רגש קרבה יותר מהרבה רשמים יותר חריפים. ואולי רגש זה הוא שמוטבע בו אופי אינטימי, יותר מאשר בהרבה רגשות יותר חזקים. ולפיכך, רגש זה מקומו כלפי פנים ולא כלפי חוץ. רגש כזה הוא בה בונה, מאחד ומלכד, כלפי פנים. אבל רגש כזה מב"חוץ" מהווה סכנה, מיד או בבאות, כלפי פנים. אין אפוטרופוס להרהורים ולכש"אורחים" בלתי-קרואים אלה חומקים אל הלב, לא ימהרו לצאת הימנו, אם בכלל יצאו אי-פעם. ולא להרהורים סתם מכוונים כאן הדברים, אלא להרהורים אלה של רגש זה, של רושם זה. במלים יותר פשוטות: אל תבוא עין זר בין עינה לעינו של הוא והיא שהפכו משנים

לאחד. אל יכניס עצמו לב זר בין שני הלבבות הדופקים עתה בקצב אחיד. ושמא יאמר מישהו: למה החשדנות היתירה, ולמה לעורר פחדים, וכו'.

אין בטענתו משום עצה טובה ובונה, אין בדבריו אלא התעלמות מן המציאות כפשוטה. לא דברנו על חשדות ועל פחדים, אלא על לב האדם ומסילותיו מן החיים ואל החיים. ולא על לבבות של יוצאים מן הכלל, אלא על כלל הלבבות. על עתים ומצבים אצל כל לב. ויש אשר לא ידע האדם את המתרחש בלבו, אבל הלב עצמו עושה את שלו בלי הורמנא רשמית ושליחות מפורשת של האדם. אין לחשוד ולהטיל פחד, אבל יש חובה תמידית להבין, לעמוד על המשמר, להיות צופה ומביט בשער, לבצר את חומות המשפחה, להגן על אוצרותיה הנפשיים, להקיף אותם בגדר של שושנים הנותנות ריחן פנימה, לקבוע גינוני אצילות למלכות האהבה הטהורה. ועל האישה בעיקר הוטל העול החביב הזה, כי היא עקרת-הבית, ועליה לשאת בעול זה בגאון מלכותי, במלוא החשיבות, בחופש מלא, ברגש אושר על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה.

לא כבלים הוטלו עליה ולא הגבלות נקבעו לה. אלא כאמור: גינוני אצילות, נימוסי מלכות ניתנו לה. והרי שום בן-דעת לא יחשוב, כי כתר על ראש מלך הוא סייג טרגי, וכי גלימת תפארתו היא הגבלה מדכאת מפני שהם מונעים מן הלובש אותם את התענוג ההדיוטי להיות מיושבי קרנות. כלום שאיש לא יאמר, כי פגומה היא סימפוניה פלונית משום שאי אפשר להזעיק בה את הכבאים בשעת הדליקה. זה הכלל הנכון בנוגע למיני סייגים: סייג כובל ומשעבד הוא רק זה שכופין אותו עליך מן החוץ בניגוד לעומק טבעך, לפנימיותך. אבל סייג המותאם למהותך הפנימית, סייג שהוא צורך אובייקטיבי של נפשך, סייג כזה הוא משחרר ופודה. הוא ביטוי לחיים הפנימיים התוססים. הוא כינור ביד המנגן. הלא כה פשוט הוא הדבר: האומר לבצע איזה מנגינה בהצלחה מלאה, יקפיד לנגנה לפי תוויה בדיוק נמרץ, ובכלי המתאים לה ביותר, ואחרי חזרות רבות, ואינו בוש כלל בזה שהוא מטיל על עצמו סייגים קשים כאלה, באשר הוא יודע כי בלעדם לא יעלה בעמלו ולא יפיק מכישרונו יותר מאשר רעש צלילים עולים ויורדים...

והוא הדבר: מי שעומד לנטוע עץ-פרי יבקש לו שתיל יפה ובריא, יבחר במקום וזמן המתאימים לנטיעה, יתן מצדו את הטפול המדויק והמלא, ואז יוכל לצפות בשקט לברכת שמים שתשרה במעשה ידיו. ואין עולה כלל בדעתו להשתחרר מסייגים אלה, באשר ברי לו, כי בלעדיהם לא יעלה בעמלו ולא יפיק מנטיעתו אלא יחור יבש אשר לא יבוא לעולם לכלל גידול ופריחה וככה זה בכל שטחי החיים והמעשה, בכל עמלו של אדם תחת השמש.

המותר, איפוא, להניח, כי אילן-המשפחה אינו זקוק גם הוא לשם פריחתו לתנאים עצמיים, לאופי וצורה, לרוח ואוירה, לסייגים כלשהם? האין גם מנגינת החיים המשפחתיים צריכה לתנאי בצוע מיוחדים לה, לדקדוקים דקים, להידוק מיתרים, לדיוק וחומרה בפרטי הלכותיה? אכן, רק לב-סומא יכול שלא להודות באמת הגדולה שבדברים פשוטים אלה. ("מערכי לב", הרב אלימלך בר-שאול, מהד' תשל"ג, פרק "נזר הצניעות", עמ' 65-63)

סיפור לשבת

"לא שמענו אף פעם שירושלים ניתנה לזרים" / שאול שיף

{בספרו "רחש לבי" על התורה ועוד, מביא הרב שמואל מנחם סרלואי הי"ו סיפור על ירושלים במלחמת תש"ח שמקורו בדוד-רבה שלי, מי שהיה בר-פלוגתא של מרן בעל החזון-איש זי"ע, הרה"ג רבי אברהם חיים נאה זי"ע, שנמנה באותם ימים על ראשי חסידות חב"ד. וכך כותב הרב סרלואי בספרו: הרב החסיד ר' מוטל קוזלינר זצ"ל מזקני חסידי חב"ד, נתן לי רשימה שכתב הרב הגאון ר' דוד חנזין זצ"ל מפתח-תקוה, בו רשם מה ששמע מפי הרב אברהם חיים נאה}

בימי המצור על ירושלים במלחמת תש"ח, אזל הקמח בירושלים. מפקד ירושלים של ההגנה, שניהל את המערכה על ירושלים כמפקד חטיבת עציוני של צה"ל, האלוף דוד שאלתיאל, היה בדעה שלהשאיר את תושבי ירושלים ברעב ממש ללא שום חלוקת לחם, הוא דבר בלתי אפשרי ואין ברירה אלא להיכנע.

לפני שהחליט על כך גמר בדעתו לשתף בבעיה חמורה וכבדת משקל זו את הרבנים, ולשמוע חוות דעתם. תחילה פנה אל הרב הראשי, יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל. הרב הרצוג אמר לו דעתו (אין ידוע מה אמר) והוסיף לומר בגודל צדקותו, שמפני גודל ההכרעה שבדבר, ישאל גם את פי ראש העדה החרדית, הרב יוסף צבי דושינסקי זצ"ל. כשפנה שאלתיאל אל הרב דושינסקי והציג בפניו את המצב, ענה לו הרב דושינסקי, למרות המצב הנורא: "מאז ימות עולם לא שמענו אף פעם שנתנו את ירושלים לזרים בגלל מצב חמור, תהא חומרתו אשר תהיה, ונלחמו עליה. מה שקרה הוא שנכרים נצחו וכבשו את ירושלים, אבל שירושלים תעבור לידיהם מתוך כניעה מדעת, לא הייתה כזאת מעולם".

לבסוף מצאו במחסני השגרירות הצרפתית בירושלים כמות של קמח והחרימוה. כמות זו הספיקה בצמצום גדול לפרק זמן קצר ביותר, אך תוך זמן נפרצה הדרך לירושלים והגיע קצת מזון.

סיפור לשבת

שיג ושיח של דמעות / דב איזנבך

{את הדברים המובאים להלן כתב דוב (33) איזנבך זצ"ל (גבעת שמואל) מיד לאחר שעבר ניתוח להסרת גידול בלשון ונאסר עליו לדבר ביום כיפור, ולא היה ידוע לו האם יוכל לדבר אי-פעם בעתיד. הוא שאל את אחד מרבותיו לגבי ווידוי ללא דיבור בערב יום כיפור, ובעקבות התשובה שקיבל כתב את "שיג ושיח של דמעות". דוב נפטר ביום ד' י"ב אייר תשס"ט. ואנו בבקשה ותחינה שיעורר רחמים רבים יחד עם עדת הצדיקים קדושי עליון המחבקת אותו על רעייתו, ילדיו, הוריו ומשפחתו הטובה והברוכה ועל כלל ישראל המצפה כל-כך לישועה}

אין לך שעה שדמעותיהן של ישראל עולות ומתקבלות כשעת נעילה, שכשנסגרים שערי שמים עדיין מובטח לישראל שכל הנושא קולו בבכי תפילתו נכנסת להיות עם תפילות יום הכיפורים, לרחמים ולכפרה. ויש לך מישראל שבכיין מצוי, וצרותיהן גדולות ובוכים בכי של דמעה, ויש לך מישראל שאין דמעתן מצויה, ואף אלו לטובה כוונתן לקיים מצוות שמחה תמיד, ולמרות זו ככשומעים אחיהם בבכי מצטרפים אף הם בבכי שעיתים הדמעה עימו ועיתים רק קול הבכי. ומהשמים רואים שכולם אגודה אחת, ומצרפין דמעותיהן של אלו עם קולם של אלו, ובעל הרחמים שם דמעותינו בנאדו להיות, כל דמעה ותפילתה עימה.

אף אני הייתי מן הכת השנייה ולא היתה הדמעה מצויה בי, ונסתמכתי על דמעותיהן של כלל ישראל, אלא שבאותה שנה קפצו עלי הצרות, וזכיתי להיות מבני עליה שמסתמכין על דמעות עצמן. אשרי המקום שכל שעושה לטובה.

אך בגלל אותה צרה גם לדבר לא יכולתי שאסרו עלי הרופאים באיסור חמור, וכל תפילותיי רק מכוון הייתי לשמוע ולצאת, ואף זו לטובה הייתה, שהייתי שומע לחזן ומכוון, והייתי שומע לציבור ומכוון, וכפלתי תפילתי וגם שמחתי שמחה גדולה שהיה הציבור באותו בית כנסת מקפיד להשמיע בפיו את תפילתו, בחיתוך משובח ובקול נאה והייתי בורר לי תפילתו של מי נשמעת ומכוון עימו. אשרי המקום שהביאני ביניהם באותה שנה.

כסבור ומאמין הייתי שמשהגיעו דמעותיי ליעדן פעלו כדרך תפילותיהן של ישראל ביום הכיפורים. אלא שבשמיים בוקה ומבולקה. דמעות ללא תפילות. מי שמע ומי ראה. והיה סניגורן של ישראל אוסף הדמעות ומעלן מלפני כיסא הכבוד, כל דמעה ותפילתה עימה, וכך היה ר' לוי יצחק מברדיצ'ב שואב ועולה, חוזר ושואב, ורק דמעותיי שלי גלמודות מבלי תפילות. והיו מתדיינין הצדיקים מה יעשה בהן, ואמרו נשאל לבעל הלכות תשובה. ובא לו ר' משה בן מימון אצל דמעותיי, וראו בו ששותק, שסבור היה לכבוש תורתו, אלא שאמת מארץ תצמח ועלתה תורתו בפיו, שאין התשובה שלמה עד שיתוודה בפיו.

והיו באין צדיקי סיפורי החסידים ומעלים עלי סנגוריה ור' ישראל בעל שם טוב ותלמידיו מעידים בסיפוריהם כי אמת הדבר. זה בא ומספר דברו שנתקבלה תפילתו אף שכל שידע לומר היה אלף בית, ואפילו עשר אותיות ראשונות היה די בהן, ולא עלתה לי. וזה סיפר כי צעק כתרנגול ביום כיפורים ונתקבלה תפילתו, ולא עלתה לי אף זו. ועוד זה הולך וזה בא ומספר על תפילתו שהייתה בשריקות. ואחרון סיפר בעצמו, שמסר סידורו לשמיים, ובשמיים נוצרו תפילותיו. וכולם לא עלו לי, שלא הרי סיפורם כסיפורי. שהיה כח תשובה שלהם גדול ממני, שכולם תינוקות שנשבו, ולא יכולתי לעמוד במקום בעלי תשובה כאלו.

והיו רואים כולם את ר' משה בן מימון שאף הוא בוכה עימי ולא מצא מנוח שאהבת ישראל שבו גדולה כאהבת אמת שבו. ולפתע אורו עיניו והלך וחזר כהרף עין, ועימו יהודי נוסף וניכר בהם שאהבה גדולה ביניהם, אלא שלא ידעתי מיהו, כי דיוקן דמות הרמב"ם ידוע ומפורסם ואותו לא הכרתי. והיה קורא ר' משה בן מימון - השג השגותיך. והיה היהודי עורם השגות ומפלפל פלפולים על דברי הרמב"ם, כי יש להשמיע וידוי בפה ממש.

וידעתי כי הוא ר' אברהם בית דין, בעל ההשגות. אשרי המחלוקת שהיא לשם שמים ואשרי תלמידי חכמים שמרבים שלום בעולם.

או אז היה רץ לו ר' לוי יצחק, ואוסף דמעותיי שהיו אחרונות להיות, ושם בדלי קטן שנותר עימו בתום מלאכתו, ואף שגם שערי דמעות היו ננעלין באותה שעה, מפתח מסור לו לר' לוי יצחק מריבון העולמים, שכמה וכמה דמעות מכניס הוא בכל יום ויום בעזרת מפתחותיו, ועיתים אף שוכח השערים פתוחים, עד שבא לשם מלאך שאחראי עליהם וסוגרם. ואם מתרעם המלאך על פיזורו של ר' לוי יצחק, מיד זה מפייסו בחיוך של אהבת ישראל והמלאך - משתתקין טענותיו. אף באותו יום הכניס דמעותיי אחורי שערי דמעות, אלא שבאותו יום לא שכח לנעול השער, שהיו המלאכים עומדים היטב על משמרת שעריהן, שאף צבא מרום בא לפני ריבון העולמים בדין, ומקפידין ביום זה על משמרתם. ובאו דמעותיי עם דמעות כל עם ישראל להיות בנאדו של בעל הרחמים לדעת מה יעשה ומה יחתם בהן.

כבר אמרו חכמים: עלמא הדין עלמא דשיקרא. אלא שמי שזוכה ורואה בצרות, זוכה לקורטוב של אמת כבר בעולם הזה. ברוך המקום שריחמני, ואף אני, שאיני הגון וכדאי לכך, זיכוני צרותיי וראיתי צל של אמת, וחשתי באותה שעה קורת רוח של תפילה שעלתה למרום. ואף שלא יודע אדם אנה ילכו תפילותיו, ידעתי באותה שעה כי יפעלו משהו, ולו גם לצרותיהם של אחרים. ושמחתי שמחה גדולה, ואף שאר הציבור חש שמחה, שבעת יציאת היום הקדוש, באה שמחה של נקיות לעולם, שישראל זכין מעברותיהם, ומצוות רבות מחזרות לפניהן להיעשות על ידם.

יזכני המקום לעוד שנים רבות של דמעות נעילה, לכל השיטות ולכל הדעות.

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

זהב שחור

לסיום הטרילוגיה חשבתי לשתף אתכם באפיזודת עוקץ אשר באופן אישי הייתי חלק ממנה, ולא רק זה אלא שאפילו שיתפתי בעניין את ידידי ועמיתי שאול שיף בזמן אמת.

יום אחד, כפי שמתחילות כל האגדות, בעודי שוקד על הרחבת תחומי העניין של עיסוקי, זכיתי לחדש קשר עם ידיד משכבר הימים, עו"ד בעל שיעור קומה, רציני ביותר, אמין וכפי שאומרים במקומותינו "לא קטלא קניא".

תוך שאנו מחדשים קשר החל האיש להטיח לי מוסר: "מה אתה עושה?" הוא מטיח בי "לא חבל לך על הזמן? אתה יודע שמעבודה קשה לא עושים כסף".

"אז מה אתה מציע?", התעניינתי.

"הכסף הגדול בקומודיטיס, עבודה קלה ששכרה בצידה. צריך רק להרים את הכסף מהרצפה".

לאלה מכם שלא יודעים, באומרו "קומודיטיס" התכוון ידידי למסחר בסחורות.

כפי שהתברר לי עם הזמן, ציבור שלם של אנשים, רבים מהם בעלי שיעור קומה, משקיעים שנים (ויש שיאמרו משחיתים) מחייהם בניסיונות לתווך בעסקאות קומודיטיס ולגזור קופון.

מכל מקום העסק הולך כך: לכל סיר יש מכסה, וכל מתווך מנסה לחפש את הסיר המתאים למכסה הנכון. בדרך כלל המתווך הוא גם היוזם, והוא פונה מיוזמתו לאין ספור סירים ומספר להם בהתלהבות כי יש לו באמתחתו מכסה ובמקביל פונה לאין ספור מכסים עם הבשורה המשמחת כי התגלגל לידיו סיר שמן.

בפועל אין לו באמתחתו דבר וחצי דבר, אבל, הדבר לא מונע ממנו מלספר למוכרים כי יש לו קונה חם ולעדכן את ציבור הקונים כי יש לו, בדיוק באותה השעה, מוכר אשר נתקע עם סחורה ולהוט למכור.

העסק המופלא הזה, עד כמה שישמע מוזר, מעסיק אין ספור אנשים במשרה מלאה. רובם כאמור, באופן מפתיע ופרדוכסלי אנשים בעלי שיעור קומה, נכבדים, מבוססים ורציניים, אשר הסיכוי "לעשות מכה" משבש מעט ולרגע קט את שיקול דעתם ההגיוני. אבל, וזאת יאמר לשבחם, אין מדובר סתם ב"מכה" אלא ב"חתיכת מכה".

אם נשוב לענייננו, ידידי מספר לי כי מזה זמן הוא בונה קשרים עם אנשי קשר משני צידי המתרס, מיצגי קונים ומיצגי מוכרים, וכי במידה ואני מכיר אנשים אחרים בתחום הקומודיטיס, נוכל לעשות עסקים ביחד.

"זה יותר נחמד מלבלות שעות בדיונים סיזיפיים בבתי המשפט" סיכם את טיעוניו בתבונה.

לאחר בירורים אצל ידידי ומקורביי איתרתי עוד פעילים בתחום, והחלטתי לנסות לחוש את המים.

חיש קל מתפשטת האש בשדה קוצים ואתה נכנס בעובי הקורה. המיילים רצים לכאן ולכאן, הצעות מכירה, ודרישות קניה מכל כיוון אפשרי, סוכר, מלט, ברזל, אוריאה, וזהב. כמויות מטורפות, עשרות אלפי טונות לעסקה (שהינה אך חוליה אחת בשרשרת עסקאות מתמשכת). האחוזים הנגזרים לכל חוליה בשרשרת התיווך אינם גבוהים. שכן, כפי שעתיד להתברר בהמשך, מאחורי כל איש קשר קיים איש קשר נוסף אשר אחריו שניים או שלושה אנשי קשר נוספים אשר יובילו לעוד איש קשר אשר מאחוריו עוד שני אנשי קשר, ואשר רק אחריהם איש הקשר המחובר לנציגו הבלעדי של המוכר (אף הוא איש קשר).

ולא רק זה, יש להכפיל מספר זה בשתיים שכן שרשרת אנושית זאת הולכת לשני הכיוונים, ממך אל המוכר וממך אל הקונה.

לפרקים יתברר לך כי כל איש קשר הינו בעצם חוליה המורכבת משניים או שלושה אנשי קשר, אשר כל אחד מהם מבקש, תובע ודורש את מנת חלקו, ובצדק.

אף כי כן, הואיל ומדובר בעסקאות ענק, הרי שגם לאחר חלוקת שלל התיווך בין כל הגורמים, יש מספיק לכולם "לעשות שבת".

בעסקת הזהב עליה עמלנו התעצבנו מאד לאור העובדה כי עלינו לחלוק את השכר עם כ-10-15 גורמים נוספים, ואולם, לאחר מכפלת כמות הזהב, עליה נסבה העסקה, במחיר הזהב העולמי באותה העת, מדובר היה בעסקת מיליארדים (בדרך כלל אחד הצדדים בעסקה הינו נסיך או יורש עצר באחת הנסיכויות או כיו"ב), משכך הנגזרת של שכרינו לאחר חלוקת המכלול עם כל האחרים היה בה כדי לפרנס אותנו ואת יוצאי חלציו למשך דורות רבים. בסך הכול מדובר היה בשכר טרחה שבין 20-40 מיליון דולר לעסקה (תלוי במספר גורמים אשר לגביהם התנהל מו"מ), והכול בגין שעות לא מרובות של עבודה במשך שבוע או שבועיים. כפי שאומרים "פרנסה מהשמים". אז נכון זה לא נשמע הכי הגיוני מצד אחד, אבל מצד שני אתה שואל את עצמך "מה יש לי להפסיד?, ננסה".

"כפי שהתברר לי עם הזמן, ציבור שלם של אנשים, רבים מהם בעלי שיעור קומה, משקיעים שנים (ויש שיאמרו משחיתים) מחייהם בניסיונות לתווך בעסקאות קומודיטיס ולגזור קופון..."

"שאול", התייעצתי עם שיף ידידי, "מה אתה אומר".

"שטויות" הפטיר שאול כלאחר יד "הבל הבלים, חבל על הזמן".

"אז אתה מכיר את העניין?" שאלתי.

"אם אני מכיר?", התרעם שאול, "אני עשיתי דוקטורט בנושא".

"אבל מה יש להפסיד", התעניינתי.

"בעיקר זמן", המשיך שאול, "רק תזהר לא לשים שקל, לא להזמין אף אחד לארוחה, ולא לקנות לאף אחד כרטיס טיסה".

"ולא יצא מזה כלום?".

"איזה יוצא, אף פעם לא יוצא מזה כלום", התרגז שאול, "אם מישהו רוצה למכור זהב, מה הוא צריך אותנו, הוא חוצה את הכביש והולך לבנק ממול".

מה מתברר: עסקאות מדומות של סחורות וזהב רצות בעולם כשאין

מאחוריהם דבר וחצי דבר. גם אם יש קונים, התברר כי מאחורי חזות המוכרים אין ולא כלום. שכן, אין באמתחתם מאומה, לא עשרות אלפי טונות של סוכר ואף לא שתי כפיות לקפה.

עסקאות ענק הנטוות ומתנהלות במשך ימים רבים, כאשר מתווכים נכבדים ובהם כלכלנים, אנשי עסקים ועורכי דין מנהלים מו"מ על פרטי פרטים (ובכלל זה פרומיל של אחוז - יותר או פחות בגין שכר טרחתם) אין מאחוריהם כלום, עורבא פרח.

תשאלו אם כן מה מניע את הסיפור, אומר לכם.

איזה חתיכת "דרייר ניגרי", שאין לו כסף לאוכל, מחפש איך לעשות כמה לירות או לאכול ארוחת צהריים בבית מלון. הוא מתלבש יפה, שולח כמה מיילים, איזה מסמך מפוברק מפה ומשם, מציג את עצמו כאיש קשר של נסיך המעוניין למכור או לקנות זהב בהיקפי ענק. הוא מתחיל להתגלגל ו... שכר הטרחה הדמיוני קורץ לכל. הרבה מה להפסיד אין, ואנשים רציניים מתחילים להריץ מיילים. באיזשהו שלב העסקה "נתקעת".

רוב פרטי המו"מ אושרו והוסכמו ואולם, לא מצליחים להגיע לעמק השווה על זוטות, ומשאין ברירה אלא להיפגש, מחליטים להיפגש. בשלב זה איש הביניים ישלח לאותו ניגרי איזה 1000-2000$ סמליים עבור כרטיס טיסה. הוא יזמין אותו לפגישה במסעדת יוקרה או בית מלון, הכל תלוי בהיקף התיאבון של הנוכל.

בסופו של יום תתפוצץ העסקה על זוטי זוטות של מה בכך ותשאיר בפי כל תחושה קשר של החמצה.

אצל חלק מאנשי הקשר יוותר גם חוב קטן בכיס, אך בדרך כלל הם לא יבכו על כך. הם בסך הכול יצטערו על כך שאולי עשו טעות ולא הזמינו את אותו נוכל למסעדה מפוארת יותר.

"לך תדע", הם אומרים לעצמם, "אולי זה היה מכשיר את העסקה".

אחרי אי אילו שעות של ניסיונות בהם הקפדתי על כלל הברזל - לא להוציא מהכיס פרוטה לטובת אף אחד, הבנתי את הפרינציפ והחלטתי להתמקד במשלח ידי העיקרי - עריכת דין, ולא ב"לופט גשפט".

אף על פי כן פטור בלא כלום - אי אפשר, והחלטתי להשאיר פתח לתקווה.

חיברתי את כל אנשי הקשר המוכרים לי עם כל האחרים, ביקשתי כי לא יטרחו לשתף אותי במו"מ וכי יתנהלו בינם לבין עצמם. במידה ותצא עסקה לפועל הוספתי, שיודיעו לי ויעבירו לי את חלקי.

"אתה רוצה לחתום על איזשהו מסמך?" ביררו איתי.

"לא", השבתי, "אני סומך עליכם".

אני עדיין ממתין...

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

שביבים / שאול שיף

"בונה ירושלים"

הברכה הארבע עשרה בתפילת שמונה עשרה היא ברכת בונה ירושלים, ואמרו בסדר הברכות, שברכה זו נקבעה אחרי ברכת "על הצדיקים", שאחרי "ברכת המינים", ואחריה ברכת "את צמח דוד", שכיון שכלו הפושעים, מתרוממת קרן הצדיקים, שנאמר: "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". והיכן מתרוממת קרנם? בירושלים, שנאמר: "שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך", וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, שנאמר: "אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם". וכן ברכת עבודה, שהיא "רצה" וגו', כתבו הראשונים שהיא תפילה להשיב את ישראל לירושלים.

וגזר על הנפחים

במלאכת חול המועד שמותרת בדבר האבד, שנינו: עד ימיו של יוחנן כהן גדול היה פטיש מכה בירושלים, בבית הנפחים לעשות את מלאכת דבר האבד, ועמד הוא (יוחנן כהן גדול) וגזר על הנפחים, מפני שקולם נשמע למרחוק ואין הכל יודעים שהוא לדבר האבד. ובדיני ממונות שהכול כשרים לדון אותם ואפילו ממזר, אמרו שבירושלים היו מקפידים על כל דייניהם ליחסם.

הכותל המערבי ונדבכיו

הכותל המערבי בנוי מ-45 שורות אבנים, מהם 28 נדבכים קדומים. 16 נדבכים בצדה השמאלי של רחבת הכותל ו-17 נדבכים בצידה הימני, נוספו בתקופות מאוחרות יותר. מתוך 28 הנדבכים הקדומים 11 הם מעל פני הקרקע ויתרם מתחת לפני הקרקע. יצוין כי כיום רווחת הסברה כי כל נדבכי הכותל המערבי הקדומים הם מתקופת בית שני. גובהה הממוצע של כל אבן מהנדבכים הקדומים הוא כ-1.05 מטר.

אורך הכותל המערבי כולו, מגיע ל-488 מטר, כאשר אורך הכותל הגלוי ברחבת הכותל המערבי הוא 57 מטר בלבד. עוביו של הכותל המערבי בכל אורכו הוא 4.6 מטר. גובהו מעל הקרקע 19 מטר ועוד

כ-21 מטר טמונים מתחת לפני הקרקע. שטח רחבת התפילה התחתונה הוא באורך של כ-57 מטרים. על פי הערכת ראשי הקרן למורשת הכותל המערבי, באים מדי שנה כשבעה מיליון איש לפקוד את הכותל המערבי. יצוין, כי רוב הפוסקים שוללים ריקודים ברחבת הכותל המערבי או בסמוך ונראה, וכן פסקו לאסור ניגון בכלי נגינה על יד הכותל המערבי, ובמקום מצווה נהגו להקל. כל זאת כדי להשתתף בצער השכינה שמיללת שם על חורבן הבית.

70 שמות לירושלים עיר הקודש

המקום בשם ירושלים, הוזכר לראשונה במקרא בימי אברהם, כמו שנאמר: ומלכי צדק מלך שלם וגו', ותרגומו: "שם בר נח מלכא דירושלם. וכן את הכתוב: ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, דרשו: אברהם קרא אותו יראה; שם קרא אותו שלם, אמר הקב"ה אני קורא אותו ירושלם, כמו שקראוהו שניהם, יראה שלם. אשר על כן נקרא המקום בשם ירושלם בלא יוד, מלבד בחמשה מקומות שנכתב ירושלים בכל ספרי הנביאים והכתובים. ויש שהוזכרה בשם ציון או בכינויים אחרים. ובמדבר רבה פי"ד נכתב: 70 השמות לירושלים, אבל לא נתפרשו שם השמות. במשנה, בתוספתא ובתלמוד וכן במדרשים היא נקראת בשם ירושלים או העיר סתם.

במדרש נאמר, שירושלים הייתה לפנים שתי עיירות, אחת עליונה ואחת תחתונה. העליונה נפלה בגורל יהודה והתחתונה בגורל בנימין, ואחרי מות יהושע עלו בני יהודה ולקחו את חלקם ושרפו את העיר באש, ועזבוה חרבה. אבל ירושלים התחתונה שהייתה לבנימין ולא אבו להורישה, הייתה עומדת עד ימי דוד.

ובשנת שמונה למלכו לכד אותה דוד ובנה את ירושלים העליונה, ועשה חומה אחת לעליונה ולתחתונה

ונעשו שתיהן שם אחד: ירושלים. ובה נטה אהל לארון ובאותה ירושלים בנה דוד את המזבח בגורן ארונה היבוסי.

וואו...

ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך (תהילים יג. ו.)

ובתהלים ט. טו. - "למען אספרה כל תהלתיך בשערי בת ציון, אגילה בישועתך". בילקוט שמעוני (תרסא): "אמר ר' אבהו זה אחד מן המקראות הקשים שישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל. יגל לבי בישועתינו אין כתיב כאן אלא בישועתך. אמר דוד שישועתנו הוא ישועתו".

ליקט וערך: עו"ד משה פרידל

מלכים ב פרק יח ב-ח

בֶּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת זְכַרְיָה: וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד אָבִיו: הוּא הֵסִיר אֶת הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת הָאֲשֵׁרָה וכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן: בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא הָיָה כָמֹהוּ בְּכֹל מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו: וַיִּדְבַּק בַּה' לֹא סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה: וַה' הָיָה ה' עִמּוֹ בְּכֹל אֲשֶׁר יֵצֵא יַשְׂכִּיל וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא עֲבָדוֹ: הוּא הִכָּה אֶת פְּלִשְׁתִּים עַד עַזָּה וְאֶת גְּבוּלֶיהָ מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד עִיר מִבְצָר:

דמות ירושלמית מיוחדת היא אמו של המלך הגדול חזקיהו. אבי או אביה בת זכריה. שמה ושם אביה נמנים עם השמות הנפוצים בישראל. השם אביה, משמש כשם של איש ושל אשה כאחת. ושיערו חכמים שזכריהו נמנה עם גדולי ירושלים. ועוד הוסיפו, שאפשר שזהו זכריהו, שהיה עוזיה (אבי זקנו של חזקיה) דורש בו את ה', או אחד מבניו.

אביה שכינוייה היה אבי נישאה לאחז המלך, שלא היה מלכתחילה רשע גמור, אבל גם לא צדיק כאבותיו. תחושת האכזבה והכישלון על שלא היה כאבותיו הביאה אותו למרוד "ולהוכיח" את עצמו בכיוון ההפוך, עד אשר הגיע אל הקיצוניות השנייה. על פי חז"ל היה רשע. הוא הוליד את חזקיה בהיותו בגיל אחת עשרה, ויש דרשו שהיה בן תשע בלבד, מן הסתם הייתה גם אבי צעירה מאוד בעת לידתה.

אחז עבד עבודה זרה, טרח להפיצה "בכל עיר ועיר ליהודה" ומתוך "טרוף הדעת", כלשונו של יוסף בן מתיתיהו, השבית את עבודת התמיד בבית המקדש ונעל את שעריו, וכפה כנראה, על הכהנים הנאמנים להי לעבוד בבמות. ודאי שמעשים אלה כאבו מאוד לאבי, האמונה על אמונה בהי.

לחזקיה לא היה אב ומורה, אדרבה היה עליו למרוד במורשת אביו אחז, להתנתק ממנו ולקעקע את השפעתו. אחז מת בגיל שלושים ושש, ובמות אביו גירר חזקיהו את עצמות אביו על מיטה של חבלים, רש"י פירש ש"גירר עצמות אביו משום כפרה, ולא קברו בדרגש ומיטה נאה ומפני קידוש השם, שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים... והסכימו חכמים עמו שיפה עשה".

חזקיהו עלה למלוכה בגיל 25, ובמשך 29 שנה מלך על יהודה.

אבי התנגדה לדרכו של בעלה, משום שעשתה דברים נגד רצונו ובכך אולי הסתכנה מאוד.

לדעת חכמים, חזקיהו עצמו הושלך על ידי אביו לאש, על מנת לבצע עבודה זרה כלשהי: או למולך או לאלהי ספרויים, אך ניצל בשל תושיתה של אמו: "חזקיה מלך יהודה, ביקש אביו לעשות לו כן (להעבירו למולך) אלא שסכתו אמו סלמנדרא" (ועשתו חסין אש), "וניצל הצדיק בסלמנדרא הזו, שבראה הקב"ה בעבורו". סלמנדרה הוא שם (שמקורו יווני) של סדרה של דו-חיים בעלי זנב, הכוללת מאות מינים. הסלמנדרה המצוייה חיה סמוך לביצות ונחלים בארץ ישראל כבמקומות רבים אחרים בעולם. במבנה הכללי היא דומה ללטאה מגושמת שאורכה כ-30 ס"מ, אלא שעורה ערום ומלא ריר. היא ניזונה מחרקים ובעלי חיים קטנים המצויים במים. עם הסלמנדרה הזו, מוזכרת גם הסלמנדרה כיצור אגדתי, הנוצר מתוך האש ויש במדרשים תיאורים שונים על יצירת הסלמנדרה כבריאה של אש, אשר דמה ועורה נחשבו כמגינים מפני האש. **"הסך מדמו אין האור שולט בו"**. זאת ידעה גם אבי ועל כן סכה את בנה חזקיהו בדם סלמנדרה לפני שנילקח ממנה על מנת להעבירו באש ועל כן ניצל.

מייחוסה, ניתן לשער שהיא התנגדה לרישעותו של בעלה וניסתה בכל כוחה למנוע את מעשיו, במיוחד את השלכת הבנים למולך, והצליחה להציל רק את בנה זה, אף שבנים נוספים שלה, הועברו למולך ע"י אחז המלך, וכנראה ניספו בפעולה זו.

סביר להניח שהיו לאבי בת זכריה בנים נוספים על חזקיהו. בן אחד שלה, בנו הבכור של המלך אחז, נהרג בקרב עם מלך ארם ומלך ישראל: "ויהרג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך" אחז. לדעת ר' יהודה היה זה בנו בכורו של אחז, והיא הייתה האישה הראשונה בחצר המלך בתור אֵם הבכור.

במעשיו של חזקיהו מתוארת שוב ושוב שלמות במעשיו "ויעש הישר" וכן "ויעש הטוב והישר והאמת לפני ה' א-להיו" ושוב: "אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם, והטוב בעיניך עשיתי". בניגוד לאחז אביו שעליו אמר הכתוב את ההפך: "ולא עשה הישר בעיני ה' א-להיו כדוד אביו", מתחדדת ההכרה שגדולתו של חזקיהו וצדקתו ודאי לא באו לו בירושה מאביו, אלא היו פרי בחירתו האישית, אולי בהשפעת אמו ובהדרכת אמו.

חזקיה נשאר בודד וחריג באמונתו הגדולה, גם במובן זה, שלא רק אביו היה רשע אלא אף בנו מנשה. אבל למרות ביטול הקשר הטבעי של ירושת אביו לא היה חזקיהו בודד, אלא נשאר קשור למורשת אבות אבותיו, והציב לעצמו את דוד, אבי כל בית המלכות שלו, לאב רוחני. חזקיה היה הראשון מבין המלכים שהרס את הבמות, וכיתת את נחש הנחושת, ובשל כך נקרא חזקיהו "נחשתן". ניתן להבין שהעם קרא לחזקיהו נחושתן, מתוך פחד מהול בהערצה. הם הצביעו בכך על נחישותו וקשיחותו. בהסירו את נחש הנחושת הקים עליו חזקיהו אוייבים רבים, לא רק רשעים, אוהבי פולחנות ועבודת עצמים מקודשים, ולא רק אנשים נבערים תאבי נסים ונפלאות, אלא גם צדיקים הדבקים במסורת. חזקיהו גם סתם את הגיחון, כדי שלא יבוא צבא אשור וימצאו מים לשתות, ובכך מנע גם מים מתושבי ירושלים, וכן קיצץ דלתות ההיכל ושיגרם למלך אשור כמתת כדי שלא יבוא לארצו להילחם.

הייתה אפוא בחזקיהו גדלות אישית רוחנית ומנהיגותית והעזה רבה, והם שהביאוהו בשעת הצורך לחרוג ממסורת הדורות ולעשות מעשה.

חזקיהו היה טוב ומיוחד במלכים: "בה' א-להי ישראל בטח ואחריו לא היה כמהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו. וידבק בה' ולא סר מאחריו וישמר מצותיו אשר צוה ה' את משה. והיה ה' עמו בכל אשר יצא ישכיל...". שמו של חזקיהו, המתחזק בה', מבטא את תמצית אישיותו. במידת הבטחון לא היה שני לחזקיהו. לכל זה הייתה אחראית כנראה אמו, אבי בת זכריה, כי מאביו ודאי לא ירש את צדיקותו.

אבי בת זכריה אם חזקיהו / מרים סמואל (מחברת הספרים נשים נסתרות בתנ"ך: ח"א: אמהות וח"ב: רעיות)

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein@zahav.net.il

כתב העת נמצא עתה בהרצה,
נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים:
דוא"ל: schiffs@013.net.il